

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΗΣ ΚΥΘΡΕΑΣ

4. ΣΤΑΥΡΟΣ Μ. ΚΥΠΡΑΓΟΡΑΣ (1892-1980)

Ο μεγάλος έραστής και ύμνητής
του πρασίνου

Σ' ένα ρωμαντικό φτωχόσπιτο, ανάμεσα σέ όργιαστική βλάστηση, σέ μία άνηφοριά του κεντρικού δρόμου πρós τόν Κεφαλόβρυσο, κοντά στό νερόμυλο «Μαρρή» στήν ένορία τής Άγίας Μαρίας, άκούστηκε τό πρώτο κλάμα του νεογέννητου άγοριου που τό συνόδευαν τά γλυκά τερετίσματα των πουλιών του περβολιου και τό κελάρυσμα του νερου που κυλούσε στο μικρό πέτρινο αυλάκι...

Πατέρας του ό Μιχαήλης ό Κέκκος, που πέρασε όλόκερη τή ζωή του σαν μυλωνάς στο γειτονικό μύλο. Μητέρα του ή Άννασσία του Γιουσιφή του Κουρελή. Περιουσία τους τό σπίτι και τό περβόλι που είχε προνομιακά ελεύθερο πότισμα από τό νερό του νερόμυλου. Πλούτος τους τά παιδιά - έφτά στή σειρά, τέσσερα άγόρια και τρία κορίτσια - μέ πρωτότοκο τόν Σταύρο.

Άκουσε τά πρώτα γράμματα στο άρρενα-γυμνασιό Άγίου Άνδρονίκου από εξαιρετους δασκάλους τής έποχής των: τόν Κωνσταντίνο Πανταζή (που σπούδασε άργότερα γιατρός) τόν Χρίστο Φρηνκίδη και τόν Παπαμιτιάδη.

Όταν παρουσιάστηκε μέ τό άπολυτήριο του Δημοτικού για έγγραφή στο Παγκύπριο Γυμνάσιο ό μικρός Σταύρος Κέκκος, - τό όμορφο άγόρι - άκούοντας τό έπώνυμο Κέκκος ό τότε γυμνασιάρχης Μ. Βολονάκης, που παρακολουθούσε τίς έγγραφές, κοιτάζοντας τό στρογγυλοπρόσωπο ξανθό άγόρι είπε:

Τί; Κέκκος; Όχι! Κυπραγόρας (άγόρι τής Κύπρου) νά γραφτεί. (Ήτανε Ξένος, Έλλαδίτης ό Γυμνασιάρχης). Και γράφτηκε Κυπραγόρας.

Στό Παγκύπριο Γυμνάσιο και Διδασκαλείο έμποτίστηκε μέ τά νάματα τής ελληνικής Σοφίας και γαλουχήθηκε μέ τά διδάγματα τής Χριστιανικής Άρετής. Ήμειναν βαθεία χαραγμένα στή ψυχή του τά πρότυπα των άειμνηστων καθηγητών Βολονάκη, Αύγουστίνου, Γλυκύ, Παντάκη και Σπυριδάκι Σπυρίδωνα και προσπαθούσε νά τούς μοιάσει στήν εκπαιδευτική του σταδιοδρομία.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΚΟΡΕΛΛΗ
Συνταξιούχου Δασκάλου

Ξεχωριστή επίδραση είχε στή ψυχή του όνειροπόλου έφηβου ή άσκητική μορφή του πρωτοψάλτη και καθηγητή τής Βυζαντινής Μουσικής Στ. Χουρμούζιου στο Διδασκαλείο.

Μέ τό πτυχίο του δασκάλου στο χέρι και μέ τό ξεχωριστό προσόν του γνώστη τής Βυζαντινής Μουσικής πήρε διορισμό τό 1912 από τήν Κοινοτική Άρχή στο σχολείο του Ριζοκάρπασου. Ή πολυμελής οικογένεια του Μι-

χαήλη Κέκκου πανηγύριζε για τό γεγονός.

Μετά δύο χρόνια οι δύο άδερφοί του Μπέης και Παπαής (Κώστας και Χρίστος) φεύγουν μέ άλλους χωριανούς για τήν Άμερική για αναζήτηση καλύτερης τύχης.

Έκει, ύστερα από πολλές στερήσεις και περιπέτειες, πέτυχαν νά επιθιώσουν και νά ευδοκιμήσουν οργανώνοντας φτουτεμπορικό κατάστημα στή Φλώριδα (Kekkos Bros) και νά βοηθήσουν στήν άποκατάστη των τριών άδερφών τους Έλενίτσας, Βικτωρούς και Δέσποινας και νά πάρουν κοντά τους και τόν μικρότερο άδερφό τους Γιώργο.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΤΟΥ ΥΠΗΡΕΣΙΑ

1912-14 Δημοτικό Σχολείο Ριζοκαρπάσου
 1914-20 Δημοτικό Σχολείο Ἁγίου Ἀμβρο-
 σίου (Κυρηνείας)
 1920-27 Δημοτικό Σχολείο Χαρδακιώτι-
 σας (Κυθραίας)
 1927-34 Δημοτικό Σχολείο Λευκονοίκου
 (ὑπό τὴ Διεύθυνση τοῦ Μάρκου
 Χαραλάμπους)
 1934-46 Δημοτικό Σχολείο Κυθραίας (ὑπό
 τὴ Διεύθυνση Φραγκ. Φραγκεσκίδη 34-36 καὶ
 σὺν Διευθυντῆς 1936-46
 1946-51 Δημοτικό Σχολείο Βατυλῆς (Διευ-
 θυντῆς Α΄)
 1951-53 Δημοτικό Σχολείο Ἀγροῦ (Διευ-
 θυντῆς Α΄)

Λαμπράκη στὴ Λευκωσία. Ἔτσι ὁ κος Στ. Κυ-
 πραγόρας ἔχει ρεκόρ ὑπηρεσίας σὰν Ἐκπαι-
 δευτικὸς: Πενηντατρία ὀλόκληρα χρόνια
 στὴν Ἔδρα!

Σὲ μιά ὀλόκληρη γενεὰ σκόρπιζε τὸ ΦΩΣ
 τῆς ΓΝΩΣΗΣ καὶ τῆς ΑΡΕΤΗΣ μὲ ἐνθουσια-
 σμὸ καὶ πάθος ὁ ἀείμνηστος ἀκούραστος
 σκαπανέας τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων
 Σταῦρος Κυπραγόρας!

Ἐζησα ἀπὸ κοντὰ τὸν Σταῦρο σὺν συνερ-
 γάτης καὶ κοινωνός τῶν ὀραματιστῶν του καὶ
 βοηθός του γιὰ ἕξη κατὰ συνέχεια χρόνια
 στὸ Σχολεῖο τῆς Τούμπας στὴν Κυθραία,
 ὅπου ἤμουν ἐντεταλμένος κατόπιν ἐιδικῶν
 σειρῶν μαθημάτων νὰ διδάξω τὰ Ἀγγλικά,
 τὴ Γυμναστικὴ καὶ τὴν Ἐπιστῆμη καὶ Σχ. Κή-
 πο, στὴ Ε΄ καὶ Στ΄ τάξη. Δίδασκα ἀκόμη τὴν
 Ἱστορία καὶ Γεωγραφία στὴν τάξη αὐτὴ

Δημοτικό Σχολεῖο Κυθρέας ὅπου ὑπηρετοῦσε ὁ μ. Σταῦρος Κυπραγόρας.

Μετὰ τὴν ἀφυπηρέτησή του ἐξακολου-
 θοῦσε νὰ ἐργάζεται μὲ διορισμὸ ἀπὸ τὸ Γρα-
 φεῖο Παιδείας σὺν «προσωρινός» γιὰ ἄλλα
 ἐννιά χρόνια μέχρι τὸ 1962 στὰ σχολεῖα Κλε-
 πίνης, Τρυπημένης, Χρυσίδας, Τρυπημένης.

Ἀπὸ τὸ 1962 μέχρι 1965 ὑπηρετοῦσε σὺν
 Καθηγητῆς (Βοηθητικῶν Μαθημάτων) στὴν
 Ἰδιωτικὴ Σχολὴ Μέσης Παιδείας τοῦ κ.

(συνδιδασκαλία) καὶ ἤμουν ὑπεύθυνος γιὰ
 τὴν Δ΄ τάξη. (κύρια μαθήματα).

Δέν μπορῶ νὰ παρασιωπήσω ἕνα ἀνέκδοτο
 τοῦ κ. Κυπραγόρα ποὺ ἐκφράζει τὴ μεγάλη
 του φιλομάθεια, τὴν θέληση κι ἐπιμονὴ του
 γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ του κατάρτιση καὶ ἐν-
 ημέρωση, καὶ τὴ χιουμοριστικὴ του διάθεση:

Ἦταν τὸ 1932. Μετὰ τὰ Ὀκτωβριανὰ γε-

γονότα του 31. Προσωρινός Διευθυντής στο Σχολείο Λευκοοίκου μετά τον θάνατο του Δ/τού Μάρκου Χαραλάμπους. Ο τότε Διευθυντής της Παιδείας Mr. Cullen εφαρμόζοντας τα άνθελληνικά σχέδια της Αποικιοκρατίας υποχρέωσε τους δασκάλους να περάσουν τις Κυβερνητικές Έξετάσεις Ordinary για να μπορέσουν να επιτύχουν προαγωγή (ή διορισμό).

Ο κος Κυπραγόρας - περασμένος τὰ 40 του - γράφτηκε στο High School της Miss Connelli στο Σεράγιο της Λευκωσίας, για τὸ course τῶν Ordinary. Φοιτούσαμε μαζί στο ἴδιο τμήμα.

Σέ κάποια στιγμή ἡ Ἐγγλέζα ρώτησε τὸν κο Κυπραγόρα:

How many Children have you Mr. Kyragoras; - I have two and one in the road! ἀπάντησε. Καί ἡ δασκάλα ξέσπασε σέ πλατύ γέλιο!

(Ἔχω δυὸ κι ἔρχεται ἀκόμα ἓνα) ἤθελε νὰ πει.

ΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ καὶ ΟΙ ΟΡΑΜΑΤΙΣΜΟΙ τοῦ κ. ΚΥΠΡΑΓΟΡΑ

Ἦταν ὁ μεγάλος ἑραστής τοῦ Πρασίνου. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸ ἀσύγκριτο μεγαλεῖο τῆς καταπράσινης λωρίδας, πού ποτίζει καὶ καρπίζει ὁ Κεφαλόθρυσος μὲ τὰ κρυστάλλινα νερά του, ἀκούε μέσα του μουσικὲς φωνές νὰ τὸν καλοῦν καὶ νὰ τὸν παρορμούν νὰ γίνεῖ ὁ μεγάλος ἱεραπόστολος τῆς πιὸ πολιτισμένης κι εὐγενικῆς ἐκστρατείας γιὰ τὴν ἐξάπλωση τοῦ πρασίνου:

ΦΥΤΕΨΤΕ ΔΕΝΤΡΑ ἦταν ὁ τίτλος τοῦ ποιήματος πού ἔγραψε καὶ μελοποίησε ὁ ἴδιος καὶ τραγουδιέται σάν ἐμβατήριο στή γιορτὴ τοῦ δέντρου ἀπὸ τοὺς μικροὺς μαθητές, πού κρατῶντας στὰ χέρια τὶς γλάστρες μὲ τὰ δεντράκια, πορεύονται πρὸς τὸ φύτεμα:

1. Ἐμπρὸς ὄλοι μ' ἓνα ζῆλο.

ἐμπρὸς ὄλοι μας παιδιὰ
νὰ φυτέψουμε δεντράκια
μὲ χαρούμενη καρδιά!

2. Νὰ ὀμορφίσουμε τὸ μέρος

νὰ στολίσουμε τὴ γῆ
μὲ γλυκὺ πράσινο χρῶμα
μὲ μοναδικὴ στολή!

Καί ὕστερα ἀπὸ ἑννιά ἄλλες στροφές καταλήγει:

Καί ἡ Κύπρος μας σάν θὰ ἔχει
δέντρα, δάση καὶ νερὸ
«μακαρία» θὰ τὴν λένε
ὅπως τὸν παλιὸ καιρὸ!

Δούλευε τὸ ποίημα τοῦτο ὅταν εἴμαστε

Μαθητές τοῦ Σχολείου Κυθρέας ἐργαζόμενοι εἰς τὸ Σχολικὸ τοῦς Δάσος.

Λεκάνες πού ἔχουν σχῆμα ἡμισέληνον ἐμποδίζουν τὴν διάβρωση τοῦ ἐδάφους καὶ συγκρατοῦν τὸ νερὸ τῆς βροχῆς τὸ χειμῶνα καὶ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ πόσιμα τὸ καλοκαίρι (Σχολικὸ Δάσος Κυθρέας).

μαζί στο Σχολεῖο Κυθραίας τὸ 36.

Σέ μιά στιγμή (τὴ μεσημβρινὴ διακοπὴ μέναμε στο Σχολεῖο) μὲ φωνάζει καὶ μοῦ ἀπαγγέλλει τὴ δεύτερη στροφή, καὶ μὲ ρωτᾷ: Γιώργο μου, πές μου, σέ παρακαλῶ, νὰ βάλω μὲ «γλυκὺ πράσινο χρῶμα ἢ μὲ βαθύ πράσινο χρῶμα; Τοῦ λέω: Τὸ «γλυκὺ» ἐκφράζει τὴν ἀπαλότητα τοῦ πρασίνου, τὸ βαθύ ἐκφράζει τὴ ζωνρότητα, τὴν καθολικότητα τοῦ πρασίνου...

-Θέλω, μου είπε, τό ποιήμά μου τούτο νά ψάλλεται από τά παιδιά σάν έμβατήριο, σάν θούριο- ὅπως τό θούριο τοῦ ἀρχαίου ποιητῆ Τυρταίου «Τί τιμή στό παλληκάρι, ὅταν πρῶτο στή φωτιά, σκοτωθεῖ γιά τή πατρίδα, μέ τή σπάθη στή δεξιά: Ἡ τοῦ Ρήγα: Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωῆ, παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά καί φυλακή. Εἶναι ἄλλωστε καί τό μέτρο πού χρησιμοποιοῦ τό ἴδιο μέ τά έμβατήρια αὐτά... Ἔχω έτοιμη καί τή μουσική του: Σάν τό ναυτόπουλο: Μέ καρδίη στά ταξίδια τό ναυτόπουλο γυρνᾶ. Καί ἀρχίζει νά μου ψάλλει τό ναυτόπουλο καί τό δικό του ποιήμα... καί μου λέει:

Πᾶμε νά ἀπολαύσουμε τό πανόραμα τοῦ πράσινου ἀπό τή βεράντα.

Εἶναι, πράγματι, πανοραμική ἡ θέα τοῦ καταπράσινου τοπίου, πού ἀπλώνεται κάτω ἀπό τό Σχολεῖο σέ ἔκταση τριῶν τετραγωνικῶν μιλίων στή Καμάρα, στό Σεράγιο, Χρυσίδα, Νέο Χωριό, Τραχώνι, Βώνη, Παλαίκυθρο καί Ἐξω Μετόχι.

Ἦστερα ἀπό λίγο μου λέει κοιτάζοντας πρὸς τά βορειοανατολικά ὀλόγυρα βουνά.

Βλέπεις τούτα τά γύρω βουνά, τά κατάξερα, πού καταλήγουν στήν γυμνή ρεματιά πού τή σκάβουν καί ὀλοένα πιό βαθιά τά νερά τῆς βροχῆς τοῦ χειμῶνα;

ΘΕΛΩ ν'. ἀλλάξουν ὄψη! Ἔκαμα, ἤδη τά διαθήματά μου στή Σχολική Ἐφορεία καί ἀρχίζει σέ λίγο ἡ διασωλήνωση νεροῦ μέχρι τή ρεματιά. Ζήτησα καί ἀπό τό Δασονομεῖο νά μᾶς παραχωρήσει δεντρύλλια εὐκαλύπτων καί πεύκων νά γεμίσουμε φέτος τή ρεματιά! Ἡ ἐκστρατεία θά ἀρχίσει **ἐπίσημα** τή μέρα τῆς γιορτῆς τοῦ Δέντρου. Προσκάλεσα καί τόν Συντηρητῆ τῶν Δασῶν κο ΤΣΙΑΠΙΜΑΝ, καί θά παραστεῖ μαζί μέ ἄλλους ὑπάλληλους στή γιορτή καί θά γίνει ἡ ἐναρξη τοῦ φυτέματος τοῦ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΔΑΣΟΥΣ...

Ἦταν ἀξιοθαύμαστος αὐτός ὁ ὁμορφάνθρωπος, ἐνθουσιώδης δάσκαλος Σταῦρος Κυπραγόρας, πού ψοφοῦσε γιά... ἐπιδείξεις καί εὐγενικές δραστηριότητες.

Ἀρχισε ἡ προεργασία. Ἡ ἐπιτόπια μελέτη τῆς ρεματιάς· ὁ σχεδιασμός τῶν ἀντιδιαβρωτικῶν ἀναχωμάτων καί τό ἀνοιγμα τῶν λάκκων στίς κανονικές ἀποστάσεις.

Ἔκαμα προπαρασκευαστικές ὁμιλίες στά παιδιά. Καί μέ τήν χαρακτηριστική εὐπροσηγορία του καί τήν εὐστροφία τῆς σκέψης του μπόρεσε νά ἐπικοινωνήσῃ μέ τίς παιδικές ψυχές καί νά κάμει τά παιδιά νά νοιώσουν πῶς τό ἔργο πού ἀναλαμβάνουν τό ἐπιδοκιμάζουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καί τό ἐυλογεῖ ὁ Θεός! Καί μιά μέρα θά νοιώθουν περήφανοι

πῶς τό σχολικό δάσος εἶναι δημιούργημα δικό τους.

Ἔτσι ἐξασφάλισε τή πρόθυμη συνεργασία τῶν μικρῶν πιτσιρικών πού ἀναλαμβάνουν τό ἔργο μέ αὐθόρμητη προθυμία καί ὄρεξη. Ποτέ τους δέν ἐνοιωσαν πῶς ἔκαμναν... ἀγαρεῖα. Ἡ χαρά τους ἦταν τόσο μεγάλη πού δέν ἐνοιωθαν κούραση!

Δέν θέλησε νά ἀναθέσει σέ ἐργάτες καμιὰ δουλειά· οὔτε τό ἀνοιγμα τῶν λάκκων, οὔτε τά ἀντιδιαβρωτικά αὐλάκια γιατί τότε δέν θά ἦταν «ΣΧΟΛΙΚΟ» δάσος. Ἦξερε νά ὀργανῶνει κάθε δραστηριότητα. Μέ μέθοδο καί ἀποτελεσματικότητα. Ἦξερε νά ἐνθουσιάζει καί νά μεταδίδει τήν ἔμφυτη αἰσιοδοξία του. Ἦξερε πότε νά ἀρχίζει πῶς νά προχωρήσει καί πότε νά σταματήσει.

Ἐφτασε ἐπί τέλους ἡ πολυπόθητος ἡμέρα τῆς ΓΙΟΡΤΗΣ ΤΟΥ ΔΕΝΤΡΟΥ 30 τοῦ Γενάρη- Τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν.

Ἦρα 10 π.μ.

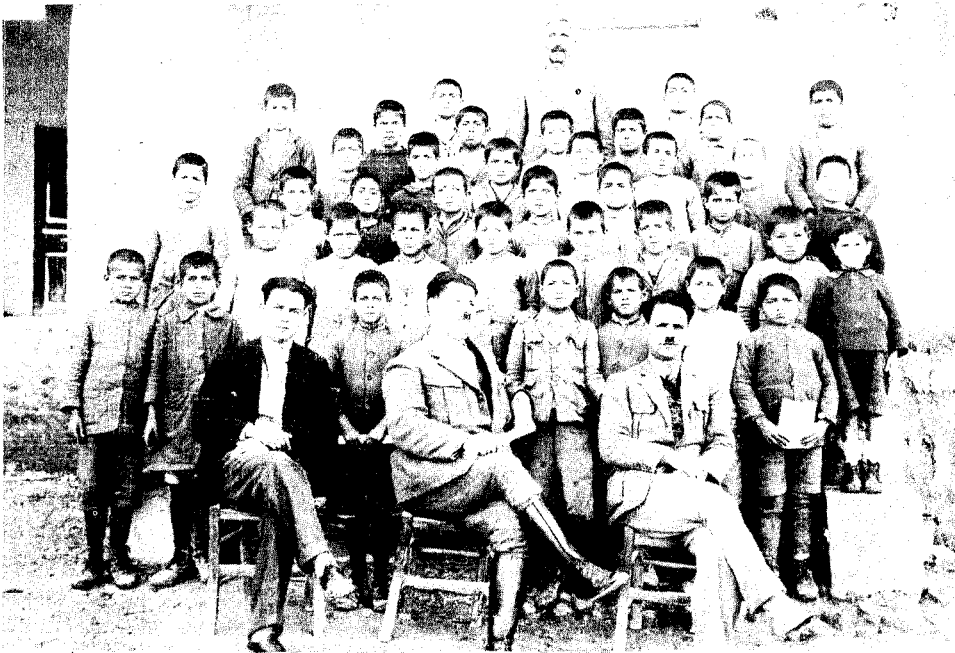
Ἦλοι οἱ ἐπίσημοι παρόντες: Ὁ Συντηρητῆς τῶν Δασῶν κοs Champan καί ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τοῦ Γεωργικοῦ Τμήματος καί τοῦ Δασονομείου. Τά μέλη τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας, τό ἱερατεῖον καί πλῆθος κόσμου. Στήν ἀνατολική βεράντα τοῦ σχολείου στήθηκε ἡ ἐξέδρα καί τό τραπέζι μέ τό κεντημένο τραπεζομάντηλο καί τή κούπα τοῦ ἁγιασμοῦ.

«Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν πάντοτε, νῦν καί αἰεὶ καί εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων» ἀπαγγέλλει ὁ ἐντεταλμένος ἱερέας.

Ἦλοι σηκώνονται ὀρθοί, καί ὁ ἱερέας βοηθούμενος ἀπό τοὺς ψάλτες τελεῖ τόν ἁγιασμόν. Οἱ ἐπίσημοι κάθονται. Τά παιδιά εἶναι παρατεταγμένα κάτω ἀπό τήν βεράντα μέ τήν ἐπίβλεψη τῶν δασκάλων τους.

Ἦ κοs Κυπραγόρας ἐκφωνεῖ τόν γλαφυρόν λόγον του ἀναφερόμενος στίς πολλαπλές ὠφέλιμες τῶν δέντρων καί τή μαγεία τοῦ πράσινου. Ἀκολουθοῦν δυὸ ἀπαγγελίες ἀπό ἀγόρια τῆς ΣΤ΄ ταξ.: «Τά καλά τῶν δέντρων», στή Κυπριακή διάλεκτο, τοῦ λαϊκοῦ ποιητῆ Καρνέρα πού ἀρχίζει: Θέλεις νά δεῖς γῆν ὁμορφην ποῦναι παδικιά τζαί λίρα, ἔβκα στοὺς κάμπους, στά βουνά τζαί στά- θου, παρατήρα...

Κατόπιν τό ποιήμα τοῦ κοs Κυπραγόρα: Ἐμπρός ὅλοι μ' ἕνα ζῆλο... Καί ἡ ἱεροτελεστία συνεχίζεται στή ρεματιά πού ἀρχίζει τό φύτεμα τῶν δενδρυλλίων τοῦ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΔΑΣΟΥΣ. Τά παιδιά μέ τίς γλάστρες στό χέρι ψάλλουν τό έμβατήριο «ἐμπρός ὅλοι μ' ἕνα ζῆλο». Μέ τήν καθοδήγηση τῶν δασκάλων φτάνουν στή ρεματιά, πού ὅλα εἶναι έτοιμα ἀπό τίς προηγούμενες μέρες.

Δημοτικόν Σχολειόν Λευκονοίκου όπου υπηρέτουσε ὁ μ. Σταύρος Κυπραγώρας.

Οι επίσημοι φυτεύουν άναμνηστικά από ένα δεδράκι και αποχωρούν. Οί μαθητές συνεχίζουν την καλά οργανωμένη δουλειά τους, πού με τόν κατάλληλο καταμερισμό διεξάγεται με πολλή ευχέρεια.

Κατ' έντολή του κου Κυπραγόρα από την προηγούμενη μέρα κάθε αγόρι έφερε από δυό μικρά καλαμάκια (για τό στήριγμα των δενδρυλλίων) και τά παιδιά των τεσσάρων μεγάλων τάξεων από ένα κηπουρικό έργαλειό (φυτάρι, ξινάρι ή σκαλιστήρι ή σίκλα) από τά σπίτια των (μέ έτικέττες). Μετέφεραν και 270 γλάστρες μέ εύκαλύπτους, καζουαρίνες και κυπαρίσσια από τόν Σχολικό τους Κήπο, πέρα στή ρεματιά όπου ήταν έτοιμοι οί λάκκοι και τοποθέτησαν μιά γλάστρα κοντά σέ κάθε λάκκο.

Τό δυσκολότερο μέρος τής όλης προσπάθειας ήταν τό πότισμα. Βλέπω ακόμα μπροστά μου τόν κο Κυπραγόρα μέ τό ... γιλέκο του και τό χαρούμενο γελαστό του πρόσωπο νά τοποθετεί στή γραμμή σέ δύο σειρές (για την επιστροφή των άδειων σίκλων) στίς κανονικές για μικρά παιδιά απόστάσεις - τούς μαθητές πού θά μετέφεραν ό ένας στόν άλλο τή σίκλα μέ τό νερό για νά πάει στά νοστοφυτεμένα «δεντράκια» για νά ποτιστούν και νά δροσιστούν και νά ριζώσουν. Μετά τή συμπλήρωση τής όλης έργασίας, φύτεμα - στήριγμα και πότισμα και των 270 δενδρυλλίων, πού, μέ τόν έξοχο καταμερισμό και την επιδέξια όργάνωση του κου Κυπραγόρα, κράτησε συνολικά μόνο 50 λεπτά, όλα τά παιδιά πού έργάστηκαν πήραν σάν άμοιβή και ένθάρρυνση από μιά κιτρομηλιά, μιά άμυγδαλιά κι ένα κυπαρισσάκι από τό φυτώριο του Σχολικού Κήπου για νά τά φυτέψουν στίς αϋλές των σπιτιών τους.

Και ή διασωλήνωση του νερού άνέβαινε από χρόνο σέ χρόνο και πιό ψηλά.

Δέκα χρόνια κράτησε αυτός ό άγώνας - μέχρι πού έφτασε σ' όλες τις πλαγιές των γύρω βουνών μέχρι τις κορυφές στά δυτικά και στά βόρεια και τά ανατολικά και έντυσε τό μέρος μέ τό «γλυκύ πράσινο χρώμα» σέ έκταση 60 σκάλες.

Όταν έμπαινες - πριν από την εισβολή - στή Κυθραία από τή τοποθεσία «Σγαφτός» μέχρι τόν άστυνομικό σταθμό , σέ απόσταση μισού χιλιομέτρου, συναντούσες μιά πυκνή δεντροστοιχία από θεόρατους εύκαλύπτους και καταπράσινα κυπαρίσσια. Ήταν κι' αυτά «φύτεμα» του άξέχαστου Σταύρου Κυπραγόρα! Και στά πλευρά του «ποταμού» φύτευε εύκαλύπτους, όπου μπορούσε. Και στά πλευρά του «γηπέδου» τής Κυθραίας, κοντά

στό έφτά μίλι φύτεψε εύκαλύπτους και κυπαρίσσια μέ - χωρίς προστασία - κατεστράφησαν από τά κοπάδια.

Αυτή ή μεγάλη άγάπη του, ό έρωτας του, για τό πράσινο δέν ήταν επίκτητη. Δέν γεννήθηκε από τό πανοραματικό θέαμα τής θεράντας του σχολείου τής Τζιουμαγιάς Κυθραίας. Ήταν έμφυτη μέσα του και του έγινε βίωμα από τά παιδικά του χρόνια, όταν έπαιζε μέ άλλα παιδιά στά καταπράσινα περβόλια και μάζεψε καθούρια στά κρύα νερά, κάτω από τις λυγρές ίτιές, στό γειτονικό ποταμό. Έτσι, από τά πρώτα χρόνια τής διδασκαλικής του σταδιοδρομίας έγινε μέλος του Φιλοδασικού Συνδέσμου, έγινε συνδρομητής στούς «Δασικούς Θησαυρούς», περιοδικού του Τμήματος Δασών, όπου δημοσίευε άρθρα του και έκαμε γνωριμίες μέ τό Συντηρητή των Δασών και άλλους λειτουργούς.

Ήδρυσε Σχολικούς Κήπους, πού βραβεύονταν μέ πρώτο βραβείο, έκαμε δεντροφυτείες, σ' όλα τά χωριά πού ύπηρετήσε σέ πλατείες, σέ δρόμους, σέ κοιμητήρια, στίς αϋλές εκκλησιών, σέ γήπεδα. Μά τό άποκορύφωμα τής έμπρακτης εκδήλωσης τής άγάπης του πρós τό πράσινο ήταν ή τιτανική δημιουργία του απέραντου Σχολικού Δάσους Κυθραίας.

Η ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΚΟΥ ΚΥΠΡΑΓΟΡΑ

Ό πατέρας του, όπως άνάφερα πιό μπροστά, ήταν μυλωνάς στό γειτονικό νερόμυλο «Μαρρή».

Κάθε Κυριακή είχε καταναγκαστική άργία. Ό μύλος του δέν μπορούσε νά «γυρίσει» γιατί κάθε Κυριακή άνοιγε ή «τρύπα του Μαρρή», πού ροφούσε πάνω από τό μισό νερό πού χρειαζόταν νά γεμίσει ό λάκκος και νά λειτουργήσει ό μύλος. Ήταν ένα από τά Κυριακάτικα «ταξίμια» νερού μέ τίτλο, πάνω στό νερό τής Πηγής του Κεφαλοθρύσου. Έτσι κάθε Κυριακή, ό μικρός Σταύρος ακολουθώντας τόν πατέρα του πήγαινε για εκκλησιασμό στήν εκκλησία τής Αγίας Μαρίας, και κρατούσε «ίσο» στό δεξιό ψάλτη. Όταν ήταν μαθητής στό Γυμνάσιο, στή διάρκεια τής λειτουργίας, έλεγε και τόν Απόστολο.

Όταν τέλειωσε δάσκαλος - μέ τά μουσικά του - έκανε και τόν ψάλτη. Είχε άποκτήσει προνομιακό δικαίωμα νά άπαγγέλλει τό «Πιστεύω». Αυτό τό δικαίωμα τό έξασκούσε όχι μόνο στήν εκκλησία τής Αγίας Μαρίας άλ-

λά και σε κάθε εκκλησιά που τύγχανε να εκκλησιάζεται.

Τόν θυμάμαι σε μία πανηγυρίζουσα εκκλησία, (τόν "Αη Γιώργη τής Βώνης) που στεκόμαστε μαζί, ανάμεσα στο πυκνό εκκλησίασμα στο μέσο του ναού. Μόλις άκούστηκε από τό ιερό ή φράση του ιερέα «τάς θύρας, τάς θύρας, έν σοφία πρόσχωμεν», νά ύψώνει έλαφρά πρós τά άνω τό κεφάλι και ν' άρχίζει μέ στόμφο: «Πιστεύω εις ένα Θεόν». "Όλοι έμειναν καθηλωμένοι, άκίνητοι, άμίλητοι, μέχρι που τελείωσε ή άπαγγελία του Συμβόλου σε μία κατανυκτική άτμόσφαιρα.

Σάν δάσκαλος - Διευθυντής καθιέρωσε τήν καθημερινή «πρωινή προσευχή». Δέκα λεπτά πρίν από τήν έναρξη τών μαθημάτων κτυπούσε τό κουδούνι νά μαζευτούν όλα τά παιδιά στό μεγάλο χώλ του σχολείου σε γραμμές, κατά τάξεις. "Ενας μαθητής έλεγε τήν προσευχή και άμέσως ή χορωδία - κατόπιν από δική του διδασκαλία - έψαλλε τόν Τριαδικόν "Υμνο «'Υμνήσωμεν πάντες θεοπρεπώς» ... Καί μετά από τίς κατάλληλες νουθεσίες άκολουθούσε ή είσοδος στις τάξεις, προπορευομένου του δασκάλου.

«'Ο δάσκαλος πρέπει νά μπαίνει **πρώτος** στην αίθουσα τής διδασκαλίας και νά βγαίνει **τελευταίος** γιά ν' άποφεύγνται οι φωνές οι άσχημίες και οι διαπληκτισμοί από τά μικρά «διαβολάκια» έλεγε συχνά ό κος Κυπραγόρας.

'Επεδίωκε μέ έπιμονή τόν εκκλησιασμό τών μαθητών. Κάθε Κυριακή έπρεπε κάποιος δάσκαλος νά παρευρίσκεται σε μία εκκλησιά γιά τή τάξη κι εύπρέπεια τών μαθητών.

Κάθε μήνα έκανε «κοινό εκκλησιασμό» από τίς τρεις άνωτερες τάξεις σε μία από τίς εκκλησίες έκ περιτροπής, μέ τήν παρουσία του και ενός άλλου βοηθού δασκάλου, που όδηγοΰσαν μέ γραμμή τά παιδιά στό ναό περπατώντας στις μύτες τών ποδιών τους.

'Οργάνωσε άκόμη και «Κατηχητικό» στό Σχολείο στά παιδιά τών τριών άνωτέρων τάξεων, που διδασκε ό ίδιος. "Εκανε έρμηνεία τής Εύαγγελικής Περικοπής κάθε Σάββατο στά παιδιά τής Ε-Στ τάξ. που περιλαμβανόταν στό αναλυτικό και ώρολόγιο Πρόγραμμα τών Δημ. Σχολείων.

'Η πίστη του στό Θεό και στή Θεία Πρόνοια ήταν θαθεία χαραγμένη στή ψυχή του. 'Ηταν ζωντανό μέλος τής 'Εκκλησίας. Ζούσε έντονα τή μυστηριακή ζωή και τήν έκανε βίωμά του. "Ενοιωθε άπέραντη άγάπη στό συνάνθρωπό του. Προσπαθούσε μέ κάθε τρόπο νά άνακουφίσει τή θλίψη, τήν άνέχεια, τή δυστυχία.

'Ηταν μειλίχιος, εύπροσήγορος, πράος, άνεξίκακος, άκακος. Κτυπημένος ό ίδιος από τή Μοίρα - όσο κανένας άλλος - είχε χαλυβδώσει τήν ύπομονή του - σαν τόν 'Ιώβ - και ποτέ του δέ θλαστήμησε, δέ καταράστηκε. Τό χαμόγελο άνθούσε πάντα στά μάγουλά του.

Δέν άφηνε ποτέ του τόν άλλο - τόν συνομιλητή του νά ύποψιαστεί πώς πίσω από τή γλυκειά έκφραση του προσώπου του κρυβόταν ένα δράμα, μία τραγωδία. Τόν πόνο τόν κρατούσε πάντα γιά τόν έαυτό του στις ώρες που μόνος βυθιζόταν στή δική του τραγωδία....

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΤΟΥ ΖΩΗ

Κάποια μέρα τρύπησε τό ποδήλατό μου κοντά στό σπίτι του δημοτικού γραμματέα Γ. Γεωργιάδη. (Πήγαινα κάθε μέρα μέ ποδήλατο από τό Νέο Χωριό στό Σχολείο στην Κυθραία).

'Εγκατέλειψα τό ποδήλατο στή βεράντα του μ. Γεωργιάδη και προχώρησα πεζός (ξεκινούσα πάντοτε πολύ πρώτ). Πενήντα μέτρα πιά πάνω ήταν τό σπίτι του κ. Κυπραγόρα, κτισμένο σε ύψωμα.

'Ανέβηκα τό άνηφορικό δρομάκι γιά νά φωνάξω τόν κο Σταύρο νά πάμε μαζί στό σχολείο, άκολουθώντας τόν σύντομο δρομίσκο που έβγαζε στό σπίτι του μ. Λεμονοφίδη.

Μόλις μπήκα στό σπίτι του κου Κυπραγόρα (είμαστε πρώτα εξάδερφα) τόν θλέπω μέ τό πουκάμισο, άνασκουμπωμένο μπροστά στή σκάφη νά ... ζυμώνει!

-Τί κάνεις κύριε Σταύρο του λέγω.

-Ζυμώνω, Γιώργο μου, όπως θλέπεις. Τώρα τελείωσα. Σε δυό λεπτά φεύγουμε. Σκέπασε τή σκάφη έλαφρά, έβαλε τό γιλέκο και τή γραβάτα και τό σακκάκι του και ξεκίνησαμε γιά τό σχολείο.

Τό καλάθι μέ τά τρόφιμα τό είχαν πάρει τά παιδιά του στό σχολείο. Περπατούσαμε βιαστικά, άμίλητοι.

Σέ κάποια στιγμή μου λέει: Βλέπεις, Γιώρκο μου, θάσανα που έχει ή ζωή... 'Εγώ δέν είμαι μόνο πατέρας. Είμαι και μητέρα! Και συνεχίζουμε άμίλητοι τή πορεία μας, βυθισμένοι ό καθένας στους στοχασμούς του.

'Ο θαυμασμός μου γι' αυτόν τόν άνθρωπο γινόταν ολοένα πιά βαθύς, πιά μεγάλος. Θαύμαζα τό κουράγιο του, τήν προσγειωσή του στή στυγνή πραγματικότητα. Τή ρεαλιστική άντίκρουση τής συμφοράς του.

'Η σύζυγος του, ή ώραία "Αννα, μέ τήν όποία άποτελούσε ένα ταιριαστό και άξιοζή-

λευτο ζευγάρι και του είχε χαρίσει τρία αγοράκια, τόν Άνδρέα, τόν Κώστα και τόν Μιχαλάκη - είχε προσβληθεί από άνιτη ψυχική αρρώστια.

-Νά ξαναπαντρευτείς, κύριε Σταύρο, του είπα εκείνη τήν ημέρα πού πηγαίναμε σιωπηλοί, μέ τά πόδια στό σχολείο. Άφου δέν υπάρχει καμιά έλπίδα θεραπείας, - όπως επανειλημμένα σέ διαβεβαίωσαν οί γιατροί του ψυχιατρείου, δέν πρέπει νά καταστρέψεις τή ζωή σου. Άρκετά υπόφερες, έτρεξες παντού, κατέφυγες στό φώς της Έπιστήμης και σέ βεβαίωσαν πώς δέν υπάρχει καμιά θεραπεία, καμιά έλπίδα. Σκέψου τά παιδιά σου. Χρειάζονται τό χάδι και τίς περιποιήσεις μιάς μάνας.

Και πείστηκε. Έκαμε δεύτερο γάμο μέ τή Χρυστάλλα Σταυράκη, αδερφή του μουκτάρη της Χρυσίδας (1939).

Μέ τή δεύτερή του σύζυγο απέκτησε μιά θυγατέρα. Τήν Άντρούλα, πού τή σπούδασε φιλόλογο στή Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Άθηνών. Παντρεύτηκε στή Λεμεσό μέ τόν Νίκο Πετρίδη, απέκτησε δυό παιδιά, τήν Τατιάνα και τόν Κώστα. Έργάζεται καθηγήτρια σέ Γυμνάσιο της Λεμεσού.

Ο γιός του Άνδρέας τέλειωσε τό Παγκύπριο Γυμνάσιο, γράφτηκε άστυνομικός, προήχθηκε σέ ύπαστυνόμο και ύπηρετεί στό Άρμηχείο της Άστυνομίας στή Λευκωσία. Παντρεύτηκε τή δασκάλα Μαργαρίτα Κυπραγόρα, πού ύπηρετεί σάν Διευθύντρια στό Α΄ Δημοτικό Σχολείο Παλλουριώτισσας. Άπόκτησαν δυό παιδιά: Τόν Σταύρο πού σπούδασε άρχιτέκτονας και τή Νίκη πού σπούδασε πολιτικός μηχανικός.

Ο δεύτερος γιός του Κώστας τέλειωσε τό Παγκύπριο Γυμνάσιο και τό Διδασκαλικό Κολλέγιο και διορίστηκε δάσκαλος.

Ο τρίτος γιός τέλειωσε κι αυτός τό Γυμνάσιο, παντρεύτηκε και ζει στή Νότια Άφρική.

Πόσα οικογενειακά πλήγματα δέκτηκε αυτός ό άλησμόνητος Σταύρος Κυπραγόρας! Και όμως παρέμεινε πρότυπο οικογενειάρχη.

Δέκτηκε τά κτυπήματα της Μοίρας μέ καταπλήσσοσα ύπομονή, μέ αυτοσυγκράτηση, μέ φιλοσοφική σκέψη, μέ Χριστιανική καρτερία, πιστεύοντας άκράδαντα πώς άποτελούν έκδήλωση και δοκιμασία της Θείας Συγκατάβασης.

Δέν άποξενώθηκε από τίς γνωριμίες των φίλων, δέν έχασε τήν κοινωνικότητά του, δέν άπώλεσε τό πηγαίο χιούμορ του, δέν έγκατέλειψε τίς άθώες και πολιτισμένες δια-

σκεδάσεις του.

Γεμάτος πάντα μέ άπέραντη καλωσύνη λάμβανε μέρος στίς δημόσιες συγκεντρώσεις και στίς συζητήσεις πάνω σέ κοινοτικά, θρησκευτικά και Έθνικά θέματα κάτω από τή δροσερή σκιά του γεροπλάτανου της Πλατείας του Σεραγιού...

Άπό τό 1965 έγκατεστάθηκε μέ τή σύζυγό του Χρυστάλλα στή Λεμεσό, στή κόρη τους Άνδρούλα.

Δέν έζησε τό μεγάλο δράμα της Τούρκικης Είσολης του 74. Δέν είδε τή λαίλαπα της έρήμωσης και της καταστροφής. Δέ δέκτηκε τήν άτίμωση του έγκλωβισμού στό κρατητήρια της Βώνης. Τά άκουε όμως στό ραδιόφωνο και τά διάβαζε στίς έφημερίδες. Κι ή ψυχή του πονούσε κι ή καρδιά του μάτωνε. Και προσευχόταν νά επιβλέψει ό Κύριος έξ Ούρανού, νά ιδεί και έπισκεφθεί τήν άμπελο ταύτην, νά τήν καταρτίσει και νά τή σώσει από τά χέρια του Άγαρηνού, για νά μπορέσει νά ξαναπάει στή πανώρια γενέτειρα, νά δει τά περβόλια του πού δημιούργησε μέ τά ίδια τά χέρια του, νά ξαναδει τό ΣΧΟΛΙΚΟ ΔΑΣΟΣ του, νά άπολαύσει τό πανόραμα από τή θεράντα του σχολείου, νά βουτήξει τά χέρια του και νά πιει νερό από τήν κρυσταλένια θρύση του Κεφαλόβρυσου και νά ξεκουραστεί στή πυκνή σκιά των αιωνόβιων πλατάνων...

Μά ή Μοίρα του έδωσε και τό τελευταίο της κτύπημα. Στά τελευταία χρόνια της ζωής του, μετά τήν Τούρκικη Είσολη, εκεί κάτω στή Λεμεσό, παρά τίς έγχειρήσεις και τίς φροντίδες των ειδικών γιατρών έχασε τό φώς του.

Δέκτηκε και τό τελευταίο του κτύπημα μέ Ίώβιο ύπομονή χωρίς νά μεμψιμοιρίσει, χωρίς νά έξουθενωθεί, έχοντας κατά νου «όν άγαπά Κύριος παιδεύει»...

Και μιά σημαδιακή μέρα, στίς 30 του Γενάρη του 80, γιορτή των Τριών Ίεραρχών, πού πάντοτε σ' όλη τή διδασκαλική του σταδιοδρομία τιμούσε μέ ένδοσυχολικούς έορτασμούς σάν τή ΓΙΟΡΤΗ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ, έκλεισε για πάντα τά μάτια του σέ ηλικία 88 χρόνων για νά ταφεί στή ΞΕΝΗ, μακριά από τή γενέτειρα, πού τόσο πολύ άγάπησε.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΡΕΛΛΗΣ

Συμπλήρωμα:

Έκτός από άρθρα του πού δημοσίευσε στους «Δασικούς Θησαυρούς» και σέ άλλα περιοδικά κι' έφημερίδες, άσχολήθηκε συ-

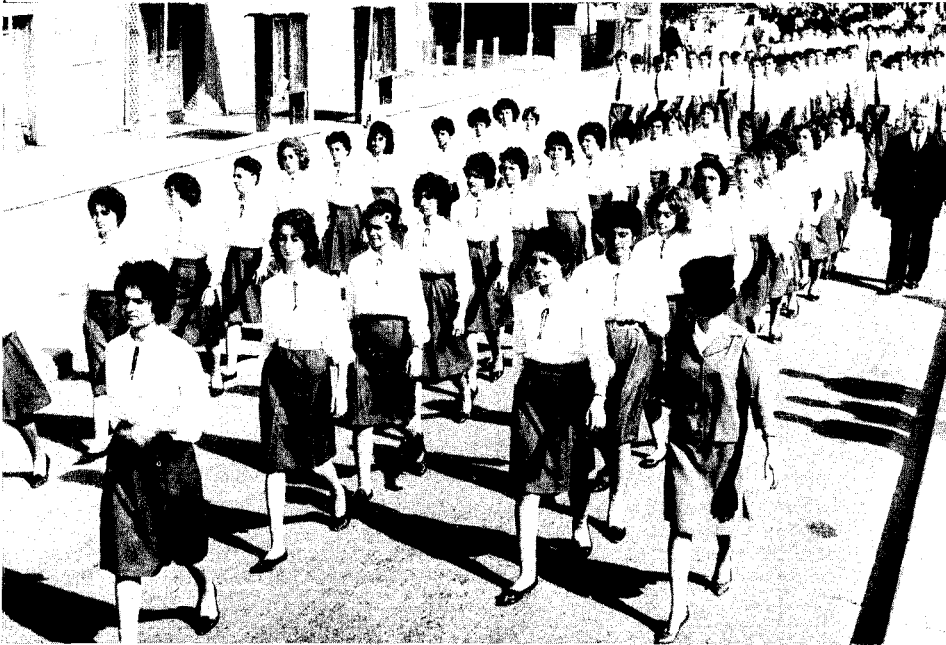

σηματικότερα μέ την Ποίηση. Είχε πηγαία ποιητική φλέβα.

Έγραψε ποιήματα για τὰ δέντρα, για τήν πατρίδα, για τή θρησκεία, για τόν έρωτα... Πολλά άπ' αυτά είναι ανέκδοτα. Μερικά δημοσιεύτηκαν στό « Άναπηρικό Βήμα» τεύχος 23 (Όκτώβριος-Δεκέμβριος 1976) όπως

τό « Άς φυτεύσουμε όλοι δένδρα», « Αγαπάτε τὰ δάση μας όλοι», «Στήν έξοχή», « Ό Μάης», «Για τὰ 150 χρόνια του Παγκυπρίου Γυμνασίου», « Η Πατρίδα μας». Είναι ο σύγχρονος Βάρδος του νησιού μας.

Γ.Α.Κ.

Συνοδεύει μαθήτριες τής σχολής Λαμπράκη (όπου εργάζεται σαν καθηγήτης μετά τήν συνταξιοδότηση του) στην παρέλαση τής 25ης Μαρτίου 1963.

